

Enric Balaguer, *Constel·lacions postmodernes*. València / Publicacions de la Universitat de València, 2015, 200 pp.

Vivim en l'època de la globalització, de les xarxes socials, dels mitjans de comunicació massius. Vivim també —valga la redundància— en ple segle XXI, en l'era de la postmodernitat. És des d'aquest concepte on té el punt de partida el volum d'assajos de l'escriptor valencià i catedràtic de literatura catalana, Enric Balaguer.

Balaguer, natural de Castell de Guadalest, inicia el present volum amb una nota preliminar a mode d'introducció titulada «Un tel lleu d'humitat». El títol d'aquest apartat el determina un poema de Raimon, fet que pren rellevància quan sabem que, inicialment, el conjunt d'assajos anava a titular-se «Un present prim», un altre vers d'aquest cantant valencià però que finalment s'ha quedat reduït al paratext d'una citació inicial.

El primer dels assajos és «Narcisos i Dionisos», nom que també va tenir possibilitats de ser el títol final del volum. Tot i no haver estat escollit, il·lustra de forma ràpida allò que ens trobem en aquesta dissertació inicial. L'individualisme de la societat actual és el plantejament central. El recorregut, iniciat als anys 70, mostra com l'ésser humà ha anat perdent la seva preocupació pels altres i ha anat fixant-se cada cop més en la seva pròpia figura, fins arribar als nostres dies, on l'autor argumenta com vivim en una societat cada vegada més individualista que busca el benefici propi abans del comú. Aquest és un factor que s'ha vist propiciat per l'arribada de les xarxes socials, que ens fan creure'ns els protagonistes en una plataforma on sols es cuida l'aparença física de cara a l'exterior, un tema que també tracta més tard.

Després d'una dissertació sobre el culte de cada membre de la societat a si mateix, Balaguer canvia de registre i passa al cinema, concretament a les pel·lícules de la Isabel Coixet. Se serveix de la producció cinematogràfica per donar suport i exemplificar d'una forma més clara allò plantejat inicialment, que es pot observar en els films d'aquesta. Fa també un recorregut per totes les produccions d'aquesta directora catalana reflexionant sobre la nostra societat i el desig frustrat que moltes voltes ens pot envair. No obstant això, en l'assaig no es fa menció als treballs de Coixet més recents com *Ahir no acaba mai* o *Nobody Wants the Night*.

En aquest segon assaig pren rellevància el fet que al llarg d'aquest volum hi ha gran quantitat d'il·lustracions gràfiques que acompanyen el text i que serveixen per a complementar allò que se'ns està explicant, especialment en tot allò relacionat amb el cinema, on apareixen cartells de les pel·lícules i algun fotograma rellevant, tot i que en alguns casos la imatge perd un poc de qualitat al ser en blanc i negre i no poder apreciar-se amb la totalitat dels matisos.

La soledat, el consumisme i la imaginació adquireixen importància en l'anàlisi que l'escriptor fa, en el tercer capítol, de la novel·la postmoderna de Francesc Bodí. En aquesta part som conscients dels perills que rodegen la nostra societat i del gran poder que té la ment per a imaginar, fet que ens pot portar a falses realitats que mai existeixen, tal i com succeeix en les novel·les de l'alacantí.

Un dels temes clàssics en els nostres dies i recurs literari per excel·lència en les produccions postmodernes és el de la utopia verda. Un concepte aparegut en la quarta dissertació, que ve precedit per tot allò que l'autor ja ha analitzat prèviament: el consumisme, la soledat i sobretot la publicitat, que és una ferramenta molt poderosa amb la potencialitat d'influir en el pensament de generacions senceres que no tenen capacitat d'autocrítica. El *beatus ille* és el referent que utilitza l'assagista per a escenificar de forma clara aquesta utopia que sembla tan llunyana de l'actitud de l'ésser humà.

Les religions alternatives, com poden ser el budisme o el taoisme, es presenten com a fonamentals per a aconseguir aquest propòsit del món verd. Per una altra part, el debat energètic està en plena vigència en els nostres dies i, tal i com es comenta en altres estudis sobre fonts d'energia, en aquestes últimes dècades ha anat sorgint una teoria de la Terra, que rep el nom de Gaia. Aquesta teoria té el seu punt de partida en les obres de Lovelock i pretén ser una alternativa a l'ús que es fa avui en dia de les energies tradicionals per a evitar l'escalfament global.

Pel que fa a la producció bibliogràfica de l'autor, cal dir que mostra una marcada sensibilitat cap als diversos temes que responen a l'interès dels lectors contemporanis. Té publicats llibres d'estudi com són *Dinou poetes dels seixanta*, *Poesia, alquímia, follia*, i articles sobre Rodoreda o sobre Monzó, que s'utilitza com a referència al llarg d'aquest volum. Seguint la línia assagística de Balaguer, trobem entre les seves publicacions *Paper reciclat*, *Ressonàncies orientals* o *La casa que vull*. Finalment, s'han de destacar els llibres *La totalitat impossible* i *La vulgaritat i altres tribulacions* que tenen una estreta relació amb el volum ara comentat.

En el cinquè escrit arribem al sexe, a l'alliberació de les baixes passions, a la realitat sense pudor. Com no podia ser d'una altra forma, tot gira al voltant del polèmic escriptor francès Michel Houellebecq, recentment en boca de tots per la publicació del seu últim llibre: *Submissió*. La singularitat d'aquesta darrera publicació s'ha de buscar en la seva data de sortida al mercat, el 7 de gener del 2015, el mateix dia que van tenir lloc els atemptats gihadistes al setmanari satíric francès *Charlie Hebdo*, que aquella setmana caricaturitzava Houellebecq a la seva portada.

A més a més, el tema del sexe reapareix també en el capítol següent, titulat «Sense pudor», que deixa entreveure clarament el pensament central d'aquest apartat. Per comentar-ho analitza les cançons de diversos cantants en llengua catalana, com ara Pau Alabajos, Manel o el grup Antònia Font.

Segons l'autor, i en aquest punt he de discrepar, sembla que la societat viu sense cap tipus de pudor ni vergonya, amb poca roba, cuidant-se el cos, etc. Una societat ha d'evolucionar, i el que no pot ser és que ens sorprenguem en ple segle XXI dels comportaments dels joves i les actituds socials existents quan són, en moltes ocasions, propugnats pels mitjans de comunicació mateixos. En aquesta part, si es jutja des de l'òptica dels nostres dies, l'autor adopta un punt de vista crític i moralitzador sobre els costums i les formes de vida actuals.

En el setè apartat l'autor fa una distinció entre l'*homo sapiens* i allò que ell denomina l'*homo sentiens*. És evident que l'ésser humà té emocions i que hi actua en conseqüència. Bé que ho capitalitza la publicitat que veiem en el nostre dia a dia, que juga amb diferents emocions, amb capacitat d'influir en el nostre estat d'ànim. Aquest àmbit ha pres una notable rellevància en els últims temps amb l'aparició del *coaching* emocional per a aprendre a gestionar els nostres sentiments.

Balaguer utilitza la vuitena part per a fer un repàs de la figura de Josep Lozano des de la novel·la *Crim de Germania* fins a *El Mut de la Campana*. En aquest breu estudi fa una comparació amb diverses obres pictòriques d'art del període barroc i fa referència al triangle amor-sexe-desig en temps de la SIDA, al qual es podrien afegir altres «pestes» més actuals en els nostres dies com és el cas de l'èbola i la possibilitat de contagi per transmissió sexual.

Cap a l'última part d'aquest volum d'assajos ens trobem amb l'anàlisi d'una de les icones mundials de la postmodernitat que ha esdevingut un concepte utilitzat en excés. Parlem de la novel·la *1984* de George Orwell i el concepte de *Gran Germà*. Aquest llibre va suposar, sense cap dubte, l'inici d'una temàtica que fins aquell moment sols havia estat tractada pel rus Yevgueni Zamiatin en *Nosaltres*. Considerat un subgènere de la ciència-ficció, i rebatejat recentment com a «distopia», si s'esmenta *1984* s'ha de parlar dels dos altres llibres fonamentals d'una temàtica similar: *Un món feliç* d'Aldous Huxley i *Fahrenheit 451* de Ray Bradbury. Tots tres —o quatre si hi incloem l'escriptor rus— aborden la problemàtica dels totalitarismes i les possibles conseqüències que aquests poden portar en un futur a les nostres societats. Una societat, certament, no tan fictícia si fem una ullada a tot el que ens envolta, i ens adonem que estem més vigilats del que ens pensem.

Quan diem que el concepte *Gran Germà* ha estat utilitzat en excés, ho fem en referència al *reality show Gran Hermano*, que també esmenta l'autor. Els alts índexs d'audiència que obté cada edició són un símptoma clar que vivim en una societat *voyeur*, que gaudeix veient el dia a dia d'un grup de persones tancades en una casa les vint-i-quatre hores del dia. És obvi que es troben en un context fictici, però no hi ha dubte que, passades dues setmanes de convivència, els participants obliden les càmeres

i es mostren tal i com son. Sols així expliquem els problemes que els últims anys ha tingut el programa per emetre el *24 hores online* per a tot el món, amb la captació de converses políticament incorrectes que en els resums que prepara el programa s'eviten. Aquest format no deixa de ser un joc, on els participants busquen guanyar un premi en metàl·lic i vists els resultats, sol guanyar aquella persona que aconsegueix el favor del públic per mostrar-se més autèntica i generar més contingut social. Balaguer, per la seva banda, esmola la crítica contra aquest tipus de fenòmens.

El penúltim assaig versa sobre l'originalitat i la dificultat per a aconseguir-la. Avui en dia sembla que tot està inventat i és complicat trobar allò que encara ningú ha pensat i ha fet. En la literatura passa el mateix i l'autor comenta que actualment es fa molta metaliteratura. Ens trobem en una societat que, com menciona reiteradament Balaguer, funciona com un pèndol on, depenent de l'època, hi ha un determinat moviment que sol sorgir per oposició a l'anterior. Tenim el conegut plantejament pendular de la seqüència del Renaixement, Barroc, Neoclassicisme, Romanticisme, realisme/naturalisme... A més, cada vegada sorgeixen més novetats però a l'hora d'analitzar-les, moltes tenen el seu origen en els grans clàssics i de vegades són còpies i versions que no aconsegueixen millorar l'original.

L'assaig que clou aquest recull analitza la figura de John Berger, un escriptor que a l'hora de fer la seva producció literària combina gèneres, com ara l'assaig o la novel·la. Això provoca que sigui complicat catalogar-lo. Balaguer comenta que fins i tot ha estudiat el tema de les excrecions, però expressa el seu desconeixement sobre si aquest tema s'ha tractat de forma tan directa anteriorment. Tenim, tanmateix, un cas com el de Florian Werner, que titula el seu treball *La materia oscura*, on fa tot l'estudi de les deposicions i la seva dimensió com a ítem de la nostra cultura.

En aquest volum Balaguer mostra la seva capacitat per a adaptar-se als diferents registres existents ja que ens ofereix una àmplia selecció de reflexions sobre els temes més variats, que analitza sempre des del seu punt de vista més personal. No hi ha dubte que l'assaig sempre parteix d'un punt de vista subjectiu perquè, en qualsevol tria que l'autor fa sobre els temes que tractarà, està mostrant les seves preferències i el seu punt de vista personal. Balaguer no utilitza un llenguatge gaire abstracte ni opac sinó que (com sovint trobem en els tractaments d'aquesta temàtica) redacta un text senzill en el qual tracta les principals qüestions de la postmodernitat que, com les constel·lacions, estan en zones llunyanes, però, observades des de la distància, s'aprecien en conjunt, mostrant la seva interrelació.

JORDI AYZA
Universitat Jaume I